

Nr 54.

Ankom till riksdagens kansli den 7 maj 1937 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående slakt av husdjur.

Genom en den 5 mars 1937 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 188, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g angående slakt av husdjur.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid slakt av husdjur skall omedelbart före blodets avtappande djuret bedövas. Utan föregående bedövning må dock fjäderfä och kaniner avlivas därigenom att huvudet hastigt skiljes från kroppen.

2 §.

Ej må vid slakt någon som icke fyllt aderton år verkställa bedövning, ej heller avtappa blodet eller eljest avliva djuret, med mindre det sker under uppsikt av någon äldre. Denne åligger tillse att de med avseende å slakten gällande föreskrifter bliva iakttagna.

3 §.

Bör till följd av sjukdom eller olycksfall djur utan uppskov nedslaktas, må slakten äga rum utan iakttagande av vad i 1 eller 2 § sägs.

4 §.

Verkställes slakt för annans räkning, åligger det den för vars räkning slakten utföres eller, där han ej är tillstädes, den som därvid företräder honom tillse att de med avseende å slakten gällande föreskrifter bliva iakttagna. Är skälig anledning antaga att sådan tillsyn icke erfordras, äger vad nu sagts dock ej tillämpning.

5 §.

Förseelse mot denna lag straffes med dagsböter, där ej å förseelsen följer straff enligt allmän strafflag.

6 §.

Allmän åklagare åligger att åtala förseelse mot denna lag.

7 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938; dock skall, såvitt angår slakt av ren, lagen tillämpas först från den dag Konungen bestämmer.

I fråga om de skäl som ligga till grund för förslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Gällande bestämmelser.

Någon särskild lagstiftning angående tillvägagångssättet vid slakt finnes icke i vårt land. En allmän bestämmelse rörande djurplågeri är upptagen i strafflagen 18 kap. 16 §, vilken lyder:

Visar någon i behandling av djur uppenbar grymhet, genom misshandel, överansträngning, vanvård eller annorledes, straffes för djurplågeri med böter. Är djurplågeriet av svår beskaffenhet eller äro omständigheterna eljest synnerligen försvårande; må till fängelse i högst sex månader dömas.

Anmärkas bör i detta sammanhang jämväl lagen den 11 maj 1934 (nr 140) angående köttbesiktning och slakthus. Enligt 3 § i denna lag kan för stad eller visst område därav beslutas slakthustvång, innefattande ett med vissa undantag försett förbud att slakta nötkreatur, får, get, svin eller häst annorledes än i särskilt för ändamålet inrättat och till allmänt begagnande upplåtet offentligt slakthus, som skall stå under förvaltning av en särskild styrelse.

Slaktmetoder.

Med ledning av ett utav veterinärhögskolans lärarekollegium år 1925 av-givet yttrande i ärendet, lämnas följande redogörelse för brukliga slaktmetoder.

Vid all slakt bör av humanitära skäl döden framkallas raskt och med undvikande av onödiga plågor. De brukliga slaktmetoderna ha dessutom det ändamålet att tillförsäkra köttet den största möjliga hållbarhet. Detta ernås därigenom, att man genom att öppna de stora halskärnen eller de främre bröstkärnen avtappar blodet så fullständigt som möjligt. Slaktmetoderna bruka indelas i tre grupper:

1. Enkel förblödning genom *halsstick*, *halssnitt*, vartill även den s. k. *skäktningen* räknas, *bröststick* eller *hjärtstick*.

2. Förblödning efter förutgången skada på förlängda mårgen (*nackstick* eller *nackslag*).

3. Förblödning efter förutgången bedövning med klubb- eller hammarslag (*pannslag*), *slagapparat* eller *sprintsjutapparat*.

Bröststicket utföres på så sätt, att utan föregående bedövning de vid bröstingången belägna stora kärlstammarna helt eller delvis genomskäras. Vid *halssticket* genomstickes halsen på tvären för att genomskära de stora halskärlen på båda sidor utan att skada strupen. *Halssnittet* eller *skäktningen* är det vanliga avlivningssättet för slaktdjur hos judarna och mohammedanerna. Härvid kastas storboskapen med tillhjälp av kasttyg eller vinschar, varefter halsen med en skarp kniv raskt genomskäres ända in till halskotorna. *Hjärtstick* är lapparnas urgamla metod för slakt av renar. Vid *nacksticket* indrives en dolkliknande kniv med kraft mellan nackbenet och första halskotan, varvid förlängda mårgen, som är säte för livsviktiga funktioner, avskäres, med påföljd att djuret störtar handlöst omkull. Samma effekt kan ernås genom *nackslaget*, som antingen utföres med handen hos smådjur (kanin) eller med klubba hos större djur. *Pannslag* med klubba utföres för att åstadkomma en hjärnskakning och åtföljes ofta slaget av en skada på pannbenet (krossning eller brott). Härigenom åstadkommes genom tryckverkan på hjärnan eller sönderslitning av densamma en ögonblicklig förlamning av känsel- och rörelsecentra i stora hjärnan. Genom erfarenhet från människan är det bevisat, att en ögonblickligt förlamande hjärnskakning är åtföljd av medvetlöshet. Vid användning av *slagapparat* eller *sprintsjutapparat* indrives i förra fallet medelst en klubba, i senare medelst en explosiv laddning en sprint i stora hjärnan, och då *skjutapparat* eller ett *vanligt skjutvapen* begagnas för bedövning av slaktdjur, skjutes en kula in i dess hjärna.

I Sverige användas vid slakt följande metoder för de olika husdjuren: För *häst* är regel skjutmetoden med 'formatorapparat', vidare skott med gevär eller pistol, och stundom pannslag. Nackstick eller nackslag torde numera hava kommit ur bruk. För *nötkreatur* användas skjutmetoden med formatorapparat, pannslag, slagapparat (undantagsvis för smärre nötkreatur) och skäktning, för kalvar pannslag, bröststick, halsstick och skäktning. För *får* och *get* användas pannslag, bröststick, halsstick, undantagsvis nackslag för gumsar och bockar, samt skäktning. Till *svin* användas formatorskjutapparat, slagapparat, pannslag eller bröststick. På flera av exportslakterierna betjänar man sig av den s. k. dansk-amerikanska metoden, vilken består däri att svinen, utan föregående bedövning, vinschas upp i ena bakbenet och därefter avlivas genom bröststick. Vid ett stort antal exportslakterier bedövas numera svinen före bröststicket medelst elektrisk ström. Vid slakt av *renar* hava lapparna sedan urminnes tider gått så till väga, att renen infångas med lasso, kastas omkull, vanligen på höger sida, varefter en vanlig täljkniv stickes in mellan två revben mitt för hjärtat på vänster sida. Stick från höger sida begagnas av en del slaktare. Renen släppes därefter i regel upp med kniven kvarsittande i hjärtat och får så förblöda, därvid blodet samlar

sig i brösthålan. Denna renslaktmetod skulle kunna betecknas såsom den nordlapska till skillnad från det senare tillkomna sydlapska tillvägagångssättet. I de sydligare rendistrikten plägar man nämligen först göra nackstick och först därefter göres med samma eller med en liknande kniv sticket i hjärtat. Under vissa omständigheter komma visserligen även skjutvapen till användning och framför allt nedskjutas 'vildrenar' vilka icke låta sig infångas med lasso, men i stort sett hava de båda nyss beskrivna slaktmetoderna ända till för kort tid sedan varit de enda här i landet brukliga. Efter lyckade försök i Norge vintern 1922—23 har man börjat införa en så tillvida förbättrad metod, att vid det förutgående nacksticket användes en relativt lång och i spetsen något böjd kniv, som genom nackhålet stickes ända in i stora hjärnan, varvid den kan nå fram till pannbenets inre yta. *Fjäderfä* och speciellt höns slaktas i hushållen i regel sålunda, att huvudet avhugges med en yxa eller annat lämpligt skärande redskap ('nackning'). Vid hönsslakt i större skala på salutorgen i en del städer har giljotin kommit till användning. Då många husmödrar önska att på fågel huvudet är kvarsittande, har 'nackningen' fått på åtskilliga håll vika för andra metoder, av vilka följande böra närmare beröras: Vid gässlakt går man i regel så tillväga, att man med en pennkniv eller dylikt gör nackstick på vanligt sätt och därefter låter blodet avrinna genom det uppkomna såret. Mindre brukligt är att på halsens framsida avskära antingen samtliga halsådrorna eller ock endast den på ena sidan, eller att sticka en kniv från gommen upp mot skallbasen. I större hönserier tillgår slakten av höns numera vanligen sålunda, att de stora halskärnen avskäras. Det förekommer även, att man vrider fågelns huvud runt, 'vrider nacken av den', varigenom ryggmärgen skadas.

Vad halssticket, halssnittet och bröststicket samt skäktingen beträffar utföras dessa ingrepp på djur med fullt medvetande och samtliga göra de därför på åskådaren ett mer eller mindre motbjudande intryck. Nacksticket och nackslaget medföra däremot det minst oangenäma intrycket. Djuren störta mycket hastigt och förbli liggande orörliga. Vid nacksticket förblir medvetandet emellertid bibehållet, tills kvävning inträder eller genom blodavtappning blodtomhet i hjärnan uppstår. Nacksticket är sålunda icke en bedövningsmetod utan endast en metod att göra djuret orörligt.

Historik.

Frågan om införande av bestämmelser mot onödigt plågande av husdjur vid slakt har tidigare upprepade gånger varit föremål för behandling inom riksdagen.

Vid 1825 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner (I: 26 och II: 35), att riksdagen ville för sin del antaga ett inom de svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund utarbetat, i motionerna återgivet förslag till lag angående förfarandet vid slakt. På hemställan av första lagutskottet (i utlåtande nr 6) anhöll riksdagen (i skrivelse nr 48), att Kungl.

Maj:t ville låta utröna, om och till vilken utsträckning stadganden kunde vara erforderliga i syfte att vid slakt av husdjur, genom föregående bedövning eller på annat ändamålsenligt sätt, måtte förebyggas att onödigt lidande tillfogades djuren, ävensom, därest utredningen därtill föranledde, låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

Över riksdagens framställning avgåvos efter remiss utlåtanden från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar.

På grundval av den sålunda föreliggande utredningen upprättades år 1926 inom justitiedepartementet ett förslag till lag angående slakt av husdjur.

Enligt 1 § i detta lagförslag skulle vid slakt av husdjur bedövning principiellt föregå blodets avtappande. Denna regel gällde emellertid icke undantagslöst. Sålunda stadgades undantag i 1 § beträffande slakt av fjäderfä och kaniner, såframt avlivandet skedde genom att huvudet hastigt skildes från kroppen, samt i 3 § i fråga om s. k. nödslakt eller slakt av djur, som till följd av sjukdom eller olycksfall utan uppskov nedslaktades. Enligt 4 § finge vidare, när särskilda omständigheter därtill föranledde, med Konungens tillstånd och enligt de föreskrifter Konungen meddelade, slakt vid viss slakteriinrättning verkställas utan föregående bedövning. De arter av slakt utan bedövning, som på grund därav skulle kunna medgivas, vore enligt uttalanden i motiveringen i främsta rummet skäktning samt svinslakt enligt den s. k. dansk-amerikanska metoden. I övergångsbestämmelserna till lagen stadgades slutligen, att lagen, såvitt anginge slakt av ren, skulle tillämpas först från den dag Konungen bestämde. Tills vidare skulle sålunda renslakt kunna fortgå som dittills utan föregående bedövning. Förutom de bestämmelser, för vilka nu redogjorts, innehöll lagförslaget i 2 § föreskrift, att den som självständigt förrättade slakt skulle hava uppnått 18 års ålder, varjämte 5 § stadgade en viss tillsynsplikt, då slakt verkställdes för annans räkning. 6—8 §§ innehöllo ansvars- och åtalsbestämmelser. Lagen skulle träda i kraft den 1 januari 1928.

Sedan lagrådets yttrande inhämtats över förslaget samt förslaget därefter undergått omarbetning beträffande vissa detaljer, föreslog Kungl. Maj:t genom proposition till 1927 års riksdag (nr 85) riksdagen att antaga det sålunda omarbetade förslaget. I anledning av propositionen väcktes vissa motioner.

Första lagutskottet, som behandlade ärendet, hemställde (i utlåtande nr 31), att propositionen måtte av riksdagen lämnas utan bifall samt att riksdagen måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till ändrad lydelse av 18 kap. 16 § strafflagen, enligt vilket till de i paragrafen angivna exemplen å djurplågerihandlingar skulle fogas orden: »sådant förfarande vid slakt, att onödigt lidande tillfogas djuret».

Vid frågans företagande till behandling i kamrarna, stannade dessa i olika beslut, i det att första kammaren biföll propositionen i oförändrat skick under det att andra kammaren biföll propositionen med den ändring, att 4 § i lagförslaget uteslöts och vissa därav föranledda jämkningar i förslaget vidtogos. Då sammanjämkning icke kom till stånd, förföll frågan.

Vid 1928 års riksdag väcktes fyra motioner (I: 36 samt II: 118, 195 och 293) med yrkanden av innebörd, att det av Kungl. Maj:t för 1927 års riksdag framlagda förslaget till slaktlag måtte, med vissa ändringar, antagas av riksdagen. I alla motionerna föreslogs den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att 4 §, innehållande regler om dispens från bedövningstvånget, måtte uteslutas och därav föranledda formella jämkningar vidtagas.

Första lagutskottet framhöll i sitt utlåtande i anledning av motionerna (nr 12), bl. a., att enligt utskottets mening en slaktlag icke borde komma till stånd, så framt icke huvudregeln i en dylik lag, nämligen om skyldighet att bedöva slaktdjuren före blodavtappningen, kunde — fränsett fjäderfä och kaniner samt renslakten, där särskilda förhållanden råda — göras undantagslös. Utskottet, som ansåg att förbud icke då kunde stadgas mot de två mest uppmärksammade och brukliga arterna av slakt utan bedövning, nämligen skäktning samt svinslakt enligt den dansk-amerikanska metoden, hemställde att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Vid 1931 års riksdag väcktes en motion (II: 44), i vilken hemställdes att riksdagen måtte antaga ett förslag till slaktlag, i det avseendet avvikande från det av Kungl. Maj:t vid 1927 års riksdag framlagda lagförslaget att 4 § uteslutits och därav föranledda formella jämkningar vidtagits. Såväl skäktningen som den dansk-amerikanska svinslaktmetoden skulle alltså förbjudas.

I avgivet utlåtande (nr 6) i anledning av motionen hemställde första lagutskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt föranstalta om ytterligare utredning rörande behovet av och möjligheterna för ett införande i Sverige av bedövningstvång vid slakt av husdjur ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Med föranledande härav anbefalldes Kungl. Maj:t lantbruksstyrelsen att verkställa utredning angående de ekonomiska verkningarna av ett införande i Sverige av bedövningstvång vid slakt av husdjur.

I avgivet yttrande den 28 september 1931 anförde lantbruksstyrelsen bland annat att det syntes styrelsen som om med ett slutgiltigt ställningstagande till frågan om införande av bedövningstvång vid slakt av husdjur borde få anstå i avvaktan på dels resultatet av pågående försök med bedövning av svin medelst elektricitet, dels ock närmare upplysningar angående engelska baconimportörers ställning till nämnda bedövningsmetod.

Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 27 januari 1933 avskrevs därefter 1931 års riksdagsskrivelse från vidare behandling.

Vid 1934 års riksdag väcktes två motioner i förevarande ämne. I den ena motionen (I: 12) hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära lag om humanitära bestämmelser om slakt, inbegripet förbud mot den judiska skäktningen. I den andra motionen (II: 1) hemställdes, i syfte att straffbelägga den judiska skäktningen, att riksdagen måtte besluta att i 18 kap. 16 § strafflagen, djurplågeriparagrafen, måtte bland exemplen på straffbelagt djurplågeri upptages »sådant förfarande vid slakt, att onödigt lidande tillfogas djuret».

Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande i anledning av motionerna (nr 34), att frågan om humanitära bestämmelser angående slakt torde få anses ha, sedan lantbruksstyrelsen avgivit sitt nyssnämnda utlåtande, kommit i ett i viss mån förändrat läge. Sålunda hade bland annat i England år 1934 trätt i kraft en lag som i stor utsträckning stadgar bedövningstvång vid slakt av husdjur, därvid dock vissa undantagsbestämmelser meddelats i fråga om den judiska skäktningen. Enligt vad utskottet vidare inhämtat torde därjämte den elektriska bedövningsmetod, som omnämnts av lantbruksstyrelsen, ha utexperimenterats och i viss utsträckning kommit till praktisk användning såväl i Sverige som Danmark. Utskottet hemställde på grund av vad som anförts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta återupptaga utredningen rörande behovet av och möjligheterna för ett införande i vårt land av bedövningstvång vid slakt av husdjur ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde för-
anleda.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande, varefter avläts skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 125) av det innehåll varom utskottet hemställt.

Över riksdagens skrivelse avgåvos efter remiss utlåtanden av medicinalstyrelsen och lantbruksstyrelsen. Med dessa utlåtanden överlämnades yttranden av veterinärdirektören vid Malmö stads offentliga slakthus E. Osberg, Sveriges slakteriförbund förening u. p. a., Sveriges fjäderfäavelsförening och aktiebolaget Svenska kronkaniner.

Här må påpekas att i propositionen lämnats en utförlig redogörelse för utländsk rätt (sid. 18—21), för den dansk-amerikanska svinslaktmetoden (sid. 21—25), för skäktning (sid. 25—40) och för renslakt (sid. 40—49).

Lagförslaget.

Sedan de i det föregående nämnda utlåtandena över 1934 års riksdags-skrivelse inkommit, upprättades år 1935 inom justitiedepartementet ett utkast till lag om slakt av husdjur, allenast så till vida avvikande från det av Kungl. Maj:t för 1927 års riksdag framlagda lagförslaget, som 4 § i sistnämnda förslag saknade motsvarighet i utkastet och därav föranledda formella jämkningar vidtagits samt straffbestämmelsen jämkats med hänsyn till 1931 års lagstiftning om dagsböter. Efter remiss ha utlåtanden över utkastet avgivits av styrelsen för veterinärhögskolan med överlämnande av yttrande av veterinärhögskolans lärarekollegium, statens jordbruksnämnd med överlämnande av yttrande av Sveriges slakteriförbund förening u. p. a., föreningen svenska städers offentliga slakthus samt föreståndarna för mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö med överlämnande av yttrande av rabbinerna vid nämnda församlingar ävensom, såvitt utkastet avser slakt av ren, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vilka bifogat yttranden av lappfogdarna i Jämtlands och Västerbottens län samt

länsveterinärerna i Västerbottens och Norrbottens län. Yttranden i ärendet ha senare under åren 1935—1937 avgivits jämväl av de svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund, styrelsen för svenska allmänna kvinnoföreningen till djurens skydd, nordiska djurskyddsföreningen samt av rabbinerna vid de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Vid förslagets remittering till lagrådet anförde föredragande *departementschefen* bl. a. följande:

»Att lagstiftning av innebörd att vid slakt bedövning skall föregå djurets avlivande icke redan blivit genomförd har, såsom av den tidigare redogörelsen framgår, sin grund däri att man på skilda håll ansett att vissa intressen bland annat av ekonomisk eller ideell natur talade mot att en sådan bestämmelse bleve tillämplig å *alla* former av slakt. Under åberopande av dylika intressen har sålunda gjorts gällande att undantag från bedövningstvånget borde stadgas såväl vid svinslakt enligt den dansk-amerikanska metoden som ock vid skäktning. I propositionen till 1927 års riksdag föreslogs också en undantagsbestämmelse av innehåll att, då särskilda omständigheter därtill föranledde, slakt finge med Kungl. Maj:ts tillstånd och enligt de föreskrifter Kungl. Maj:t meddelade verkställas vid viss slakteriinrättning utan föregående bedövning. Såsom framgår av propositionen var denna dispensmöjlighet införd i lagförslaget för att lagen icke skulle omöjliggöra svinslakt i export-slakterierna enligt den dansk-amerikanska metoden eller den judiska skäktningen. Beträffande renslakt gjordes i lagförslaget ett undantag från bedövningstvånget på det sättet, att lagen i vad anginge sådan slakt förklarades skola tillämpas först från den dag Kungl. Maj:t bestämde. De undantag från bedövningstvånget, som sålunda innehölls i 1927 års lagförslag, föranledde, att förslaget föll i andra kammaren. Då frågan vid 1928 års riksdag ånyo var före, uttalade första lagutskottet att en slaktlag icke borde komma till stånd såframt icke bedövningstvånget kunde göras undantagslöst — frånsett fjäderfä och kaniner samt renslakten beträffande vilken särskilda förhållanden rådde. Denna åsikt har första lagutskottet vidblivit vid de senare tillfällen — 1931 och 1934 — då utskottet behandlat slaktlagsfrågan.

Av det sagda framgår att svaret på spørsmålet rörande 'behovet av och möjligheten för ett införande i vårt land av bedövningstvång vid slakt av husdjur' i hög grad är beroende av vilken ställning man intar till frågorna huruvida svinslakt enligt den dansk-amerikanska metoden samt skäktning böra tillåtas.»

Departementschefen övergick härefter till närmare granskning av frågan om *svinslakt enligt den dansk-amerikanska metoden* samt anförde därutinnan följande:

»Frågan om förbud att slakta svin utan bedövning före blodavtappningen har på senare tid kommit i ett annat läge än då statsmakterna tidigare haft att taga ställning till frågan. Det har vid dessa tidigare tillfällen hänvisats — förutom till att skyldighet att vid slakten verkställa bedövning skulle öka slaktkostnaden — till det förhållandet att enligt en spridd uppfattning be-

dövning före avtappandet av blodet skulle göra blodavtappningen mindre fullständig och därigenom menligt påverka fläskets kvalitet, vilket skulle lända till förfång för den svenska fläskexporten till England. Vidare har framhållits att även om denna uppfattning skulle vara ogrundad, man i allt fall måste taga hänsyn till att de engelska importörerna fäste avseende vid om djuret varit bedövat före slakten eller icke.

Den numera föreliggande utredningen torde visa att farhågorna för menliga verkningar av bedövningstvång vid svinslakt icke längre kunna anses grundade. Sedan någon tid tillbaka tillämpas vid ungefär två tredjedelar av våra kontrollslakterier en metod, enligt vilken svinet omedelbart före det dödande bröststicket bedövas med elektrisk ström. Det har från flera håll vitsordats, att svinslakt med bedövning enligt denna metod medför lika fullständig blodavtappning som slakt utan bedövning, och metoden har även ur andra synpunkter befunnits tillfredsställande. Anmärkningar från England mot fläsk efter djur, som slaktats med användande av denna metod, ha icke försports. I nämnda land har för övrigt genom en år 1933 antagen slaktlag införts förbud mot att yrkesmässigt slakta svin utan föregående bedövning. Undantag har stadgats endast för det fall att elektrisk energi icke står att erhålla för skälig kostnad. Hänsynen till den svenska svinexporten lärer alltså icke längre utgöra hinder för genomförande av ett allmänt bedövnings-
tvång.»

Beträffande *skäktningen* anförde departementschefen följande:

»Då det gäller att avgöra om skäktning utan föregående bedövning bör vara tillåten har man uppenbarligen i första hand att taga ställning till frågan vilken grad av lidande som vid denna slaktmetod tillfogas djuret. Såsom av det förut anförda framgår kunna vid skäktning särskiljas tre olika moment: förberedelsen till skäktningen, d. v. s. djurets fängslande och kullkastande, skäktsnittets utförande samt förblödningen. Vad förberedelsen beträffar synes man kunna utgå ifrån, att densamma med de resurser, som stå till buds vid slakthusen, i varje fall *kan* utföras utan att djuret tillfogas något lidande, om ock möjligheten kvarstår att djuret därunder erfar ångestkänslor. Vad därefter angår de ögonblickliga verkningarna av själva skäktsnittet, vilket utföres med en lång ytterst väl skärpt kniv, torde enighet råda om att man icke behöver räkna med någon omedelbart i samband med snittet uppkommande avsevärd smärta. Däremot synes frågan om det lidande som djuret kan erfara under förblödningen, vilken vid skäktning av nötkreatur uppgives räkka under en tidrymd av 5 à 7 eller högst 8 minuter, vara mera oviss. Svaret härpå synes vara beroende av hur lång tid efter skäktsnittet som de delar av stora hjärnan, i vilka smärtförnimmelserna äro lokaliserade, genom avblodningen bringas ur funktion. Beträffande denna fråga har från sakkunnigt håll anförts att inom mycket kort tid efter skäktsnittet hjärnans blodförsörjning bleve så ringa att den med största sannolikhet torde vara otillräcklig för medvetandets bibehållande och därmed även för smärtförnimmelers uppkomst; detta dock under förutsättning att avblodningen försigginge normalt. Detta vore emellertid icke alltid fallet. Det hände nämligen icke så sällan

att blödningen på ett tidigt stadium starkt minskades. Ginge förblödningen långsamt, så att medvetandet hos djuret kunde förutsättas kvarstå sedan smärtor från snittet infunnit sig, då vore man berättigad antaga, att slaktmetoden vore, eller åtminstone kunde vara, plågsam för djuret. I fall av långsam förblödning kunde man även tänka sig, att kvävningsskänsla som följd av den minskade cirkulationen för någon kortare stund infunne sig. En fördröjd förblödning vore således en komplikation, som man, trots att den hörde till undantagen, måste taga med i räkningen, även om man vore övertygad att vid regelrätt förlopp av skäktingen djurets medvetande slocknade mycket hastigt, och att slaktmetoden således då icke i och för sig kunde anses innebära några avsevärda plågor för djuret. Av det nu anförda synes framgå att vid en jämförelse mellan den vanliga bedövningsslakten och skäktningsförfarandet i dess olika moment bedövningsslakten i varje fall framstår som en humanare slaktmetod.

Oavsett hur det förhåller sig med graden av det lidande som vid skäkting tillfogas djuret, föreligga även andra omständigheter som tala för ett skäktningsförbud. Man kan således icke bortse ifrån att skäktingen gör ett mera motbjudande och ett rårare intryck på åskådaren än bedövningsslakten. Symptomatiskt härför är att de flesta slakteriarbetare vägra taga befattning med sådan slakt. Vidare måste beaktas, att det otvivelaktigt för stora delar av vårt folk framstår såsom stötande, att en sådan slaktmetod är lagligen tillåten, och att en kraftig opinion kräver att skäktingen förbjudes.

Av det sålunda anförda läres framgå att enligt min mening vägende skäl av olika natur kunna åberopas till stöd för att ett förbud mot skäkting utan föregående bedövning införes. Emellertid måste man uppenbarligen mot dessa skäl väga de intressen som tala mot införandet av ett sådant förbud.

Av dessa intressen torde man kunna bortse från de ekonomiska verkningarna av ett skäktningsförbud. Ett sådant förbud skulle visserligen medföra att någon export av skäktat kött icke längre kunde påräknas till Norge, där skäkting är förbjuden. Vidare är det möjligt att i stället en viss import av sådant kött skulle komma att äga rum — att redan nu överväga ett förbud mot sådan import torde nämligen icke vara påkallat — även om en sådan konsekvens, av skäl som av det följande kommer att framgå, knappast synes trolig. De ekonomiska verkningarna torde emellertid i vart fall icke vara av den betydelse att de böra få spela någon avgörande roll.

Större vikt måste däremot tillerkännas den invändning, som framställts från judiskt håll, nämligen att reglerna om skäkting för de mosaiska trosbekännarna hade religiös karaktär och att föreskrifter som omöjliggjorde denna slaktform därför skulle utgöra ett ingrepp i den religions- och samvetsfrihet som råder i Sverige. Enligt min mening bör man — hur främmande det än må vara för det allmänna föreställningssättet i vårt land att tillmäta religiös betydelse åt ett förfaringssätt vid slakt — i möjligaste mån taga hänsyn till att utav de mosaiska trosbekännarna här i landet, vilkas antal kan beräknas till 8 à 9,000, en betydande del faktiskt hysa nyssnämnda uppfattning. Å andra sidan är det enligt min mening uppenbart att intresset av att

någon störning icke äger rum i ett numerärt ringa antal medborgares religiösa sedvänjor av dylikt innehåll icke får väga över det etiska intresse, som uppbäres av en mycket betydande del av befolkningen och som kräver att djuren skyddas mot onödigt lidande, samt intresset av att undanröja förekomsten av en slaktmetod som i vida kretsar framstår såsom stötande eller förgelseväckande.

Emellertid synes frågan om förbud mot skäktning utan föregående bedövning på sista tiden ha kommit i nytt läge på grund av de resultat som vunnits i avseende på den elektriska bedövningsmetoden. De hittills använda bedövningsmetoderna, bestående av skott eller sprintslag i huvudet, varigenom hjärnan skadas, ha såsom av det föregående framgår icke godtagits av judarna, enär skäktningen ritualenligt endast får utföras på ett fullkomligt friskt och oskadat djur. Därest emellertid den elektriska bedövningsmetoden icke förorsakar någon skada å djurets organ eller funktioner, skulle densamma användande icke strida mot den judiska ritualens krav. Man skulle alltså kunna samtidigt tillgodose såväl djurskyddsintresset som de mosaiska trosbekännarnas önskemål. Medicinalstyrelsen uttalade redan i september 1934 i sitt yttrande i anledning av 1934 års riksdagsskrivelse att elektrisk bedövning numera mycket väl torde kunna användas vid slakt av större nötkreatur, kalvar och får, vilket enligt styrelsens mening i sin ordning torde underlätta ett genomförande av förbud mot skäktning utan föregående bedövning. I januari 1936 igångsattes i Stockholm på föranstaltande av överrabbinen vid mosaiska församlingen därstädes, professor M. Ehrenpreis undersökningar med elektrisk bedövning å nötkreatur. Försöken ledas av professorerna vid veterinärhögskolan A. V. Sahlstedt, G. Hülphers samt A. Hjärre. Vid undersökningarna medverkar jämväl överveterinären vid Stockholms stads offentliga slakthus J. O. Brandt. Dessa undersökningar ha visserligen ännu icke slutförts, men vid de hittills företagna undersökningarna synes intet hava framkommit som ger något stöd för ett antagande att bedövningen skulle medföra sådana förändringar hos djuret att densamma skulle strida mot den judiska ritualen. De experiment som företagits utomlands synas peka i samma riktning. Emellertid ha rabbinerna vid de mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, för att få möjlighet dels att ostört låta slutföra försöken med elektrisk bedövning dels ock att efter avslutade undersökningar kunna uppnå ett auktoritativt rabbinskt uttalande i frågan, vilket vore nödvändigt för att förläna effektivitet åt de svenska rabbinernas ställningstagande, hemställt att skäktningen tillsvidare måtte dispenserats från föregående bedövningstvång. För min del kan jag icke förorda en sådan undantagsbestämmelse, enär skäktningen i dess nuvarande form därigenom skulle komma att äga rum under obestämd tid framåt. Däremot synes det skäligt att de judiska önskemålen på det sätt tillgodoses att lagens ikraftträdande framskjutes något år. Då ett sådant uppskov synes motiverat även med hänsyn till önskemålet att bereda de kontrollslakterier, vilka ännu icke låtit installera elektriska bedövningsapparater nödigt rådrum härtill, synes med ikraftträdandet av den föreslagna lagstiftningen i dess helhet böra anstå.

Jag hemställer alltså att den föreslagna lagen — med visst undantag vartill jag strax återkommer — skall träda i kraft den 1 juli 1938.»

Slutligen anförde departementschefen i fråga om *renslakten* följande:

»Beträffande slakt av ren hade, såsom nyss omförmälts, i propositionen till 1927 års riksdag föreslagits att lagen, såvitt anginge sådan slakt, först skulle träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde. Denna undantagsbestämmelse föranleddes av att vid nämnda tidpunkt någon lämplig bedövningsmetod för sådan slakt ej förelåg. Av den tidigare lämnade redogörelsen framgår att under den tid som förflutit, sedan nämnda lagförslag framlades, förhållandena härutinnan i viss mån ändrats. De experiment som företagits beträffande en lämplig bedövningsmetod vid renslakt ha numera hunnit så långt att man är på det klara med att det finnes för sådan slakt lämpliga bedövningsmetoder, även om ytterligare experiment erfordras för klarläggande av vilka apparattyper som äro mest ändamålsenliga.

Medicinalstyrelsen, som haft i uppdrag att verkställa utredning rörande frågan om lämplig bedövningsmetod vid renslakt, har i sitt med anledning därav avgivna yttrande uttalat att verkställda försök givit vid handen att tiden nu kunde anses vara inne att även för vårt land — såsom nyligen skett i Norge och Finland — påbjuda tvångsbedövning av ren före slakten. Emellertid har styrelsen under åberopande av att ett genomförande av sådant bedövningstvång skulle stöta på vissa svårigheter dels på grund av lappbefolkningens och yrkesutövarnas konservativa läggning och dels med hänsyn till kostnaden vid användandet av de godtagbara bedövningsmetoder som för närvarande finnas, hemställt att ikraftträdandet av bestämmelserna om bedövningstvång vid slakt av ren först skulle äga rum omkring tre år efter slaktlagens utfärdande. Styrelsen har vidare för att underlätta övergången till bedövningsslakt hemställt dels att ett belopp av förslagsvis tio-tusen kronor skulle ställas till förfogande för inköp av skjutsprintapparater med därtill hörande ammunition och dels att genom vederbörande länsstyrelsers försorg uppdrag skulle lämnas åt befattningshavare vid lappväsendet att å renslaktplatserna demonstrera användandet av lämpliga bedövningsmetoder.

I likhet med medicinalstyrelsen finner jag att förbudet mot slakt utan föregående bedövning bör gälla även vid renslakt och detta även då fråga är om den slakt som av lapparna företages för att tillgodose deras eget behov av renkött. Likaledes finner jag att lagens bestämmelser, då fråga är om sådan slakt, icke böra träda i kraft förrän efter en viss övergångstid, så att såväl yrkesslaktarna som lappbefolkningen genom demonstrationer av lämpliga bedövningsmetoder hinna att bli förtrogna med sådan bedövning. Full klarhet synes ännu icke föreligga beträffande vilka apparater som äro mest ändamålsenliga. Härtill kommer att nu godtagbara apparater äro relativt dyrbara i användningen. Det lär icke nu kunna överblickas hur lång övergångstiden bör vara, och försiktigheten synes bjuda att tidpunkten för lagens ikraftträdande lägges i Kungl. Maj:ts hand såvitt angår slakt varom nu är fråga. När det vid renslakt torde vara erforderligt

att giva föreskrifter om vilka bedövningsmetoder som skola få ifrågakomma, synas bestämmelser härom böra meddelas i administrativ ordning då lagen i nu ifrågavarande avseende träder i kraft. Frågan om meddelande av anslag för inköp av lämpliga apparater läser komma att i annat sammanhang upptagas.»

Vid förslaget granskning i *lagrådet* lämnade två ledamöter förslaget utan erinran, medan två ledamöter förordade att i lagens slutstadgande föreskrift intoges att såvitt anginge det rituella judiska slaktsättet lagen skulle tillämpas först från den dag Konungen bestämde. Vad sålunda inom *lagrådet* uttalats föranledde emellertid icke departementschefen att frånträda sin därtinnan tidigare intagna ståndpunkt.

Utskottet, som vill understryka angelägenheten av att lagens ikraftträdande beträffande renslakten icke uppskjutes längre än av förhållandena oundgängligt påkallas, har vid sin granskning av det framlagda lagförslaget ej funnit anledning till erinran mot detsamma och får alltså hemställa,

Utskottet.

att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 7 maj 1937.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Erik Anderson, Ernst Svenson, Ruben Wagnson, Otto Wangson, Ekströmer, Englund* och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Lindqvist, Lindmark, Ryberg, Lindberg* i Stockholm och *Gezelius*, fru *Gustafson* samt herr *Landgren*.
